

นางนพมาศ

หนังสือเรื่องนี้มีชื่อเรียกกัน 3 ชื่อ คือ นางนพมาศ เรวดีนพมาศ หรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ เป็นหนังสือที่มีปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งและสมัยที่แต่ง ตามข้อความในเรื่องกล่าวว่าผู้แต่งคือ นางนพมาศ แต่งไว้ในสมัยสุโขทัย แต่จากคำนำของหนังสือกล่าวว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงมีพระราชบัญชาให้แต่งใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ระหว่างรัชกาลที่ 2 กับรัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำริเช่นนั้น นอกจากนี้พระองค์ยังได้ทรงมีพระบรมราชธิบายเพิ่มเติมอีกว่า เรื่องเดิมเขาคงจะมีอยู่บ้าง แต่ทว่าบกพร่องขาดหายไป จึงได้มีผู้นำมาแต่งใหม่ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยตั้งใจจะปฏิสังขรณ์ให้เรียบร้อย แต่เนื่องจากผู้แต่งใหม่มิได้ถือเอาความจริงเท็จในพงศาวดารเป็นสำคัญ แต่งแต่จะให้ไพเราะเพราะพริ้งตามความรู้ที่ตนมีอยู่ในเวลานั้น เรื่องหนังสือจึงวิปลาสไป พระราชดำริดังกล่าวนี้ สมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงเห็นพ้องด้วย ได้ทรงกล่าวไว้เช่นกันว่า “หนังสือเรื่องนี้ของเดิมเขาจะมีจริง เพราะลักษณะพิธีของพราหมณ์ที่กล่าวไว้ในหนังสือเรื่องนี้โดยมากเป็นตำราพิธีจริงและเป็นพิธีอย่างเก่าอาจจะใช้เป็นแบบแผนก่อนครั้งกรุงศรีอยุธยา ไม่ใช่เรื่องที่ผู้ใดจะมาคิดปลอมขึ้นใหม่ได้ทั้งหมด”¹ ด้รยหนังสือเรื่องนางนพมาศ ของเดิมจะมาในจำพวกหนังสือตำราพราหมณ์¹ และฉบับเดิมคงจะขาด ๆ วิน ๆ จึงได้มีผู้นำมาแต่งขึ้นใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 2 หรือที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดังกล่าวแล้ว

ปัญหาเรื่องผู้แต่งจึงยังสรุปไม่ได้ว่าเป็นใคร อย่างไรก็ตามมีผู้กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชนิพนธ์แทรกไว้ตอนหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระมหาธรรมราชาทรงกล่าวว่า พระราชนิพนธ์ดังกล่าวนี้อาจจะเป็นตอนนางนพมาศเจรจากับบิดามารดาก่อนเข้าไปรับราชการ (ในราชสำนักของพระร่วงเจ้า) ก็เป็นไปได้

เรื่องนางนพมาศส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางศาสนาฮินดูหรือศาสนาพราหมณ์ แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของนางนพมาศในเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนแบบวิถี 12 เดือน ซึ่งมีเป็นราชประเพณีในครั้งกรุงสุโขทัย

---

¹นางนพมาศ (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนางสะดูโร ดุลยายน, พ.ศ. 2508), หน้า 3-4.

เนื้อความ เริ่มต้นด้วยนางนพมาศกล่าวถึงมนุษย์ชาติและภาษาต่าง ๆ มีตอนหนึ่งกล่าวถึงมะริกันภาษา ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องใหม่ยังไม่เกิดมีขึ้นในสมัยสุโขทัย ต่อมากล่าวถึงการแบ่งอาณาเขตในชมพูทวีปและสรรเสริญพระเกียรติยศสมเด็จพระร่วงเจ้าแห่งกรุงสุโขทัย จากนั้นเป็นเรื่องตระกูลต่าง ๆ ทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน ฝ่ายทหารมี 4 ตระกูลคือ ทหารบก ทหารเรือ ทหารช้าง และทหารม้า ฝ่ายพลเรือนก็มี 4 ตระกูลคือ ตระกูลพราหมณ์ เศรษฐี พ่อค้า และชาวนา มีการพรรณนาถึงลัทธิศาสนาต่าง ๆ ที่นับถือกันในสมัยสุโขทัย กล่าวถึงวัตถุในพุทธศาสนา ลัทธิของพราหมณ์ และลัทธิศาสนาอื่น ๆ ต่อจากนั้นก็กล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ ที่เมืองสุโขทัย มีตอนหนึ่งกล่าวถึงโรงปั้นใหญ่หนักร้อยหาบ สองร้อยหาบ ซึ่งผิดข้อเท็จจริงอีกเช่นกันเพราะในสมัยสุโขทัยยังไม่มีปั้นใหญ่ใช้ ต่อมากล่าวถึงพระราชจรรยาของสมเด็จพระร่วงเจ้าในด้านการทำนุบำรุงพุทธศาสนาเล่าถึงประวัตินางนพมาศก่อนเป็นพระสนมของพระร่วงเจ้าว่า บิดามารดาเป็นตระกูลพราหมณ์ บิดาชื่อโชตรัตน์ มีตำแหน่งเป็นศรีมโหสถ มารดาชื่อ เรวดี นางนพมาศได้ร่ำเรียนสรรพวิชาทั้งมวลตั้งแต่อายุได้ 7 ขวบ จนอายุได้ 15 ปี นับได้ว่าเป็นสตรีนักปราชญ์ฉลาดรู้คดีโลกคดียุทธศาสตร์ผู้หนึ่ง นอกจากนี้นางยังเป็นสตรีที่บริบูรณ์ด้วยสมบัติทั้ง 3 คือ รูปสมบัติ ปัญญาสมบัติ และทรัพย์สมบัติ จนถึงกับมีนักเลงขับผู้หญิงขับเพลงสรรเสริญยกเกียรตินางนพมาศขึ้น เมื่อนางอายุได้ 15 ปีนั้น บิดาของนางได้ถวายให้เป็นพระสนมของสมเด็จพระร่วงเจ้า ก่อนถวายตัว บิดาได้ลองปัญญานางถึงวิธีที่จะปฏิบัติให้เป็นที่รักใคร่ชอบพอบของบรรดานางท้าวชาวชะแม่มพระสนมกำนัลทั้งหลาย ฝ่ายนางนพมาศก็ได้แสดงภูมิปัญญาและกล่าวถึงขนบธรรมเนียมนางสนมในราชสำนัก พร้อมกันนั้นก็ได้อ่านิทานสุภาษิตต่าง ๆ เป็นอุทาหรณ์ให้เห็นถึงโทษของการมีน้ำใจโลเลแล่นไปแล่นมาดังเช่นนิทานนางนกกระต่ายตืดวิไลโลเล โทษของการอิจฉาริษยาทำขึ้นชิงมารยาเล่นตัวดังเช่น นิทานนางข้างแสนงอน และโทษของการประพฤติตนตรงปลายคดด้วยการคบคนชั่วเป็นมิตรดังเช่น นิทานนางนกกระเรียนคบบางนกไส้ช่วงยุ ส่วนมารดาก็ได้อบรมนางเกี่ยวกับกิริยามารยาทของสตรี และการประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมในเวลาเข้ารับราชการ และรู้จักใช้ปัญญาหยั่งรู้พระอัธยาศัยเมื่อนางได้รับราชการในตำแหน่งพระสนมแล้วก็ได้เล่าถึงพระราชพิธีต่าง ๆ ที่กระทำกันในแต่ละเดือน ส่วนใหญ่เป็นพิธีพราหมณ์เริ่มต้นด้วยเดือน 12 พิธีจองเปรียง เป็นนักขัตฤกษ์ชักโคลมลอย โคมในคืนวันเพ็ญ มีการแขวนโคมรายเพื่อสักการะบูชาพระมหาเกศธาตุจุฬามณีในชั้นดาวดึงส์ และลอยโคมเพื่อบูชาพระพุทธบาทซึ่งประดิษฐานยังนันทมทานที นางนพมาศได้ประดิษฐ์โคมลอยด้วยดอกไม้ต่าง ๆ เป็นรูปดอกไม้บานประดับด้วยรูปเทียน จึงเกิดเป็นประเพณีลอยกระทง

รูปดอกบัวสีบมา ตามราชประเพณีนั้นในคืนวันเพ็ญ พระมหากษัตริย์จะเสด็จทรงเรือพระที่นั่ง-
ไปถวายดอกไม้เพลิงบูชาพระรัตนตรัยทุกอารามหลวงริมฝั่งน้ำ ส่วนประชาชนหญิงชายก็ร้องรำ
เล่นนักขัตฤกษ์ตลอดทั้ง 3 คืน

เดือนอ้าย พิธีกรีย่าปวยและพิธีกริปวย เป็นนักขัตฤกษ์ดูการไล่ชิงช้าและแห่พระอิศวร
พระนารายณ์

เดือนยี่ พิธีบุษยามภิเชกเถลิงพระโคกนลียง เป็นนักขัตฤกษ์หมู่ นางในได้ดูซุกซกกว่าวห่าง
ฟังสำเนียงเสียงว่าวร้องทั้งวันทั้งคืน

เดือน 3 พิธีชานย์เทาะห์ เป็นนักขัตฤกษ์ชนข้าวเข้าลานให้พระสนมกำนัลแต่งตัวอย่าง
มลายู 10 คู่ ชักระแทะลากฟ่อนข้าวเข้าสู่ลาน มีมหรสพต่าง ๆ เช่น ระเบ็ง ระเบ่า นางกะอัว
ฝัวแทงควาย หกคะเมน ใต้ลวด เป็นต้น และนวดข้าว สงฟางออกไปกองไว้แล้วจุดไฟเผาฟางและ
ชิงข้าวกันอุบาทว์จัญไร

เดือน 4 พิธีสัมพัจฉรฉินท์ หรือพิธีตรุษ ซึ่งมีทั้งพิธีพุทธและพิธีพราหมณ์ ทางฝ่าย
พุทธชาวพนักงานตั้งบาตรน้ำ บาตรทราย จับด้ายมงคลสูตร พระสงฆ์เจริญพระปริตร 3
วัน 3 คืน ฝ่ายทหารยิงปืนใหญ่รอบพระนคร ฝ่ายพราหมณาจารย์จะตั้งเครื่องพิธีกรรมสังเว
เทวดาอ่านอาคม 3 วัน 3 คืนเช่นกัน หลังจากนั้นก็ตั้งกระบวนแห่ 5 กระบวน แห่พระพุทธรูป
ประน้าพระพุทธรูปและโรยทรายรอบพระนครมีมหรสพเอ็กเกริก นักขัตฤกษ์นี้เป็นที่
สนุกสนาน ประชาชนพากันมาเที่ยวดูแห่พระนมัสการพระในวันสิ้นปีและขึ้นปีใหม่เป็นอันมาก

เดือน 5 พิธีคเชนทร์ศวสนานหรือพิธีสัตยาธิษฐาน เป็นพระราชพิธีสนานใหญ่เป็นการ
ประชุม เหล่าอำมาตย์ ข้าราชการ เจ้าครองนครเมืองเอก เมืองโท ตรี จัตวา และเมืองขึ้นเมือง
ออก แต่งเครื่องราชบรรณาการมาถวายเป็นต้นว่า ดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง นางนพมาศได้คิด
ประดิษฐ์ดอกไม้เป็นรูปพานรองขันใส่เมี่ยงหมากถวายแด่สมเด็จพระร่วงเจ้า เพื่อจะได้
พระราชทานแก่ลูกขุนที่มาประชุมกัน จึงได้เกิดเป็นประเพณีจัดพานขันหมากต้อนรับแขกเมือง
สีบมา เวลาบ่ายวันนั้น พระมหाराชครูปราหมณ์พฤฒิบาททำพิธีสังเวเทวดา เช้าวันรุ่งขึ้นมีการ
แห่ขบวนช้างม้าไปรอบพระนครรวม 3 วัน วันแรกเป็นขบวนแห่ช้างม้าระวางตัน วันที่ 2
แห่ช้างม้าระวางวิเศษ วันที่ 3 แห่ช้างม้าระวางเพรียว นอกจากนี้ยังมีการตม่น้ำพระพัฒน์
(น้ำพระพิพัฒน์สัตยา) ในวันขึ้นสุราศีเมษ ซึ่งถือว่าขึ้นปีใหม่

เดือน 6 พิธีแรกนา เป็นนักขัตฤกษ์ในพระราชพิธีไพศาชจรดพระนังคัล พระมหา-
กษัตริย์เสด็จสู่โรงราชพิธี ชาวพระโคนำพระโคมาเทียมไถ จรดพระนังคัลเวียนซ้ายไปขวา
3 รอบ เสร็จแล้วพระโคกินเลี้ยงเสียงทนายของ 5 สิ่ง มีข้าว ถั่ว งา หนุ้า และน้ำ หรือไม่บริโภค
สิ่งใดเลยก็ดี ให้ทำนายว่า ธัญญาหารจะได้ผลมีได้ผล น้ำมากน้ำน้อย ตามตำรับไตรเพท เสร็จ
พิธีพระมหากษัตริย์เสวยข้าวมธุปายาส

พิธีวิสาขบูชา กระทำในวันวิสาขบูชา พิธีนี้ทุกที่ทุกแห่งทั้งในพระราชวังและบ้านเรือน
ราษฎรจะแขวนโคมไฟสว่างไสว ตลอดทั้งดอกไม้บูชาพระรัตนตรัย 3 วัน 3 คืน มีการถือศีล
ฟังธรรม ถวายสลากภัตตอาหาร สังฆทาน ข้าวบิณฑค์ บริจาคทานแก่ยาจก ชื้อถ่ายชีวิตสัตว์
พระมหากษัตริย์ก็ทรงศีลบำเพ็ญการพระราชกุศลต่าง ๆ

เดือน 7 พิธีเคณทะ เป็นนักขัตฤกษ์พระราชมณาจารย์ทั้งข้างเสียงทนาย มีพิธีสังเวยบวง-
สรวงข้าง ซึ่งทำด้วยทองเนาวโลหะ ใหญ่เท่าผลแดงโม เมื่อทิ้งข้างแล้วข้างหมุนนอนวันแสดงว่า
พระมหากษัตริย์จะมีเกียรติยศจรไกล ถ้าข้างหมุนไม่นอนวัน บ้านเมืองจะเกิดความยุ่งยากใน
ปีนั้น เป็นการเสียงทนายตามตำรับไตรเพท

เดือน 8 พิธีเข้าพรรษา เป็นนักขัตฤกษ์บูชาใหญ่ พระภิกษุจะจำพรรษาทุกอาราม
พระมหากษัตริย์จะเสด็จสู่อารามหลวง ทรงถวายเครื่องอัฐฐบริขาร ผ้าจำพรรษา สลากภัต
ศิลาณภัตและเทียนจำนำพรรษาแก่พระภิกษุ และทรงบูชาพระเทวารูปรวมตลอดถึงพระราชมณา-
จารย์ด้วย ฝ่ายประชาชนก็จะชวนกันทำกุศลต่าง ๆ เช่นเดียวกัน มีการแห่เทียนจำพรรษาไปไว้
ยังอารามต่าง ๆ เพื่อจุดบูชาพระรัตนตรัยตลอด 3 เดือน นางนพมาศได้จัดทำพนมดอกไม้ทองและ
กอบัวทองถวายสมเด็จพระร่วงเจ้าให้ทรงสักการบูชาพระรัตนตรัย และบูชาพระเทวารูปด้วย

เดือน 9 พิธีพฤษภาคมศาสตร์ เป็นพิธีขอฝน พระราชมณาจารย์ตั้งเกยสี่เกยที่ลานหน้าพระ
เทวสถานหลวง ประดับด้วยฉัตรธง มีอ่างทองสัตโลหะ 4 อ่าง อ่างที่ 1 มีข้าวเจ้า ข้าวเหนียว
อ่างที่ 2 ใส่ดินผสมมูลโค ปลูกถั่วงา อ่างที่ 3 ปลูกมะม่วง มะพร้าว อ่างที่ 4 ปลูกหญ้าแพรก
หญ้าละมาน ถึงวันกำหนดฤกษ์ หมู่พราหมณ์จะตั้งสัตยาธิษฐานขอฝนให้ตกชุก ขอให้พืชพันธุ์
ธัญญาหารงดงามบริบูรณ์ จากนั้นพราหมณ์จะขึ้นยืนบนเกยอ่านโองการประกาศแก่เมฆฝนตาม
ตำรับอิศวรเวทขอฝน และโบกธงร้ายอิศวรเวทขอฝน ตามตำรับไตรเพท การโบกธงร้ายเวท
ขอฝนจะกระทำจนครบ 3 วัน

เดือน 10 พิธีกวนข้าวทิพย์ เป็นนักขัตฤกษ์กวนข้าวมธุปายาสและเป็นคราวที่เก็บ
เกี่ยวรวงข้าวได้เป็นครั้งแรก พราหมณ์จะบูชาพระไพศพ สรงน้ำพระเทวารูป 16 ปาง อ่าน

พระเวท ประชาชนทั้งหลายจะเลี้ยงพราหมณ์ด้วยข้าวมธุปายาส เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวในนา ฝ่ายพราหมณ์จึงต้องทำพิธีภัทรบทลอยบาปเสียก่อน มิฉะนั้นจะเกิดโทษ

ในพระราชวังจะมีการกวนข้าวมธุปายาสและข้าวยาकुเช่นกัน เสร็จแล้วพระมหากษัตริย์เสด็จนำข้าวมธุปายาส และข้าวยาकुถวายพระและเลี้ยงพราหมณ์ด้วย

เดือน 11 พิธีอาศุข เป็นนักชัฏฤกษ์แข่งเรือพระที่นั่ง พราหมณ์จะสังเวทพระนารายณ์ปางเกษียรสมุทร และพระลักษมี ประชาชนพาลูกหลานลงเรือมาดูการแข่งเรือ พราหมณ์อัญเชิญพระนารายณ์สถิตในเรือพระที่นั่งชัยเฉลิมธรณินทร์ สมมุติเป็นเรือพระเจ้าแผ่นดินและอัญเชิญพระลักษมีสถิตในเรือพระที่นั่งชัยสินธุพิมาน สมมุติเป็นเรือพระมเหสี เรือ 2 ลำนี้เป็นที่เสี่ยงทายแสดงถึงความเจริญและไม่เจริญของบ้านเมือง

เรื่องนางนพมาศจบลงด้วยการกล่าวถึงความประพฤติของเหล่านางสนมทั้งที่ดีและที่เลว

คุณค่า สาระสำคัญที่ได้จากการศึกษาเรื่องนางนพมาศก็คือความรู้ในเรื่องลัทธิของพราหมณ์ คำสอนด้านความประพฤติ ขนบธรรมเนียมนางสนมในราชสำนัก กิริยามารยาทของสตรี และพระราชพิธี 12 เดือน

ลัทธิของพราหมณ์ ชาติดระกูลของพราหมณ์มีคุณสมบัติพิเศษคือรู้ “ไตรเพทเวทมนตร์ รู้ลักษณะผูกพรต (= ธรรมนิยม, ประเพณี) กระทำการพระราชพิธีทั้งสิบสองเดือน เพื่อให้สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงพระจำเริญในราชสมบัติปราศจากภัยอันตราย”¹ ในงานพิธีมงคลต่าง ๆ ทั้งพิธีหลวงและพิธีราษฎร์นั้น พราหมณ์ผู้ทำพิธีจะ “บันลือเสียงสังข์รดน้ำอ่านอิศวรรเวทวิชฌมนตร์อวยชัยให้พรโดยคัมภีร์ไสยศาสตร์ แล้วก็รับเอาเครื่องสักการะคือ ทรัพย์อันเป็นแก่นสารควรแก่พราหมณ์จะพึงบริโภคนิสัย”² องค์พระมหากษัตริย์และหมู่พราหมณ์ย่อมสร้างเทวสถานสำหรับเป็นที่ประดิษฐานเทวรูปทั้งสาม คือ สถานพระสยามภูวนาถ (พระอิศวร) สถานพระนารายณ์ (พระวิษณุ) และสถานพระเทวกรรม (พระพรหม) พราหมณ์ทั้งหลายย่อมกระทำพิธีสังเวทบวงสรวงตามตำรับพระคชกรรม ในตอนท้ายกล่าวถึงเทวรูปต่าง ๆ ที่พราหมณ์ทั้งหลายนับถือซึ่งได้แก่ พระปรเมศวร พระพิฆเนศวร พระวิษณุจักร พระอุมาภควดี พระลักษมี พระมเหศวรี พระเทวกรรม พระสัทธาสิทธิ พระอیشีสิงค์ พระไพศพ และพระพลเทพ ฯลฯ

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 12

²เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

คำสอนด้านความประพฤติ ในตอนที่ว่าด้วยพระศรีมหาโพธิสัตว์ประสูติในคัมภีร์อังคณาภิธานนั้น ให้ความรู้ที่เป็นสุภาษิตหรือคำสอนด้านความประพฤติว่าการที่จะประพฤติตนให้บุคคลอื่นรักนั้นต้องปฏิบัติ 5 ประการดังนี้

1. กล่าวด้วยวาจาอ่อนหวาน ไม่กล่าวล่วงเกินผู้ใด
2. มีความละมุนละม่อม ไม่เยอหยิ่ง ไม่ดัดจริตเล่นตัว
3. ไม่มีจิตใจอิจฉาริษยาพยาบาท ปองร้ายหรือหมิ่นแคลนผู้ใด
4. ใครรักให้รักตอบ
5. ใครทำชอบให้ทำตาม

ขนบธรรมเนียมนางสนมในราชสำนัก เรื่องราวเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนในราชสำนักซึ่งอยู่ในตอนนางนพมาศเจรจากับบิดามารดาก่อนเข้ารับราชการนั้น นับว่าเป็นคำสอนที่มีค่าอย่างยิ่งสำหรับข้าราชการในยุครัตนโกสินทร์ (หากเราเชื่อว่าเนื้อความตอนนี้เป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) การจะประพฤติในราชกิจให้พระมหากษัตริย์ทรงพระเมตตาให้นางนพมาศกล่าวกับบิดาว่าต้องประกอบด้วย “ความพากเพียร มีสติปัญญา รู้จักสิ่งผิดและสิ่งชอบ อย่าเกียจคร้านในราชกิจราชการทั้งปวง ยอมสอดส่องปัญญาหยั่งดูพระราชอัชฌาสัย แล้วจงประพฤติตามน้ำพระทัยให้ทุกสิ่ง อย่าเอาแต่ใจตัวเป็นประมาณ ฟังมีอุตสาหะทุกเช้าค่ำทำราชการจงสม่ำเสมอ อย่าทำบ้างไม่ทำบ้าง เป็นหมู่ ๆ วัับ ๆ แวม ๆ เหมือนแมลงหึ่งห้อย อย่ารักผู้อื่นมากกว่ารักตัว อย่ากลัวคนมีบุญมากกว่าเกรงเจ้า อย่าเข้าด้วยผู้กระทำความผิด จะเกิดทุกข์ความสิ่งใด อย่าได้กล่าวเท็จแกมจริง อย่างนำพระราชดำริอันเป็นความลับฝ้ายในออกไปไขฝ้ายนอก.....”¹ นอกจากนี้นิทานทั้ง 3 เรื่องที่นางนพมาศนำมากล่าวนี้ก็ล้วนเป็นนิทานคำสอนเกี่ยวกับความประพฤติที่ไม่สมควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างทั้งสิ้น ดังที่กล่าวไว้ว่า

“อันจะทำโลเลเล่นไปเล่นมา เช่นนิทานนางนกระต้อยตีวิด และจะทำขึ้นชิงมารยาเล่นตัวเหมือนอย่างนิทานนางคชสารทั้งสอง และจะทำทุจริตลุอำนาจแก่ความรักตั้งนิทานนางสกุณโกญจากระย้าย้อย ไม่ถือตัวว่าเป็นชาติคนใหญ่ไปคบนางนงไสอันเป็นนกตัวน้อย จนได้รับความอัปภาคย์ยากที่จะไฉนหน้า อย่างว่าแต่ชาตินี้เลยช้าน้อยจะฟังกระทำได้สร้างกุศลครั้งใดก็ตั้งใจรวรดน้ำไม่ขอพบขอเห็นเช่นสัตว์สามจำพวกนี้เลย ตราบเท่าเข้านิพพาน”²

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 28-29.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 55.

กิริยามารยาทของสตรี ในตอนที่ว่าด้วยนางเรวดีให้อโวทานางนพมาศนั้น นางเรวดี
ได้กล่าวสอนเกี่ยวกับกิริยามารยาทในการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ไว้ว่า

“แม่จะทำกิจราชการเฝ้าแหนจงประพฤติจริตกิริยาหมอบคลานให้เรียบร้อยดั่งที่ตั้งทาง
อย่าทำรี ๆ ขวาง ๆ ให้เขาว่า อย่าทำเซ่อ ๆ ซ่า ๆ ให้ท่านหัว อย่าประพฤติตัวเก้อ ๆ ขวย ๆ
ให้คนล้อ อย่าทำลับ ๆ ล่อ ๆ ให้เขาถาก อย่าทำไปก ๆ ปาก ๆ ให้ท่านว่ากิริยาชั่ว จงแต่งตัวให้งาม
ต้องตาคน จงประพฤติตนให้ตั้งใจท่านทั้งหลาย จงฝากตัวมุลนายให้กรุณา คอยระวังเวลา
ราชการ อย่าเมินประมาท ให้พระเจ้าแผ่นดินต้องเรียกหาคอยทำตัวหาควรมิ”¹

พระราชพิธี 12 เดือน พระราชพิธีต่าง ๆ ที่นางนพมาศกล่าวถึงนั้นมีคุณค่าด้านการ
ศึกษาลักษณะพิธีพราหมณ์ซึ่งเป็นพิธีเก่าแก่ที่อาจจะกระทำสืบทอดกันมาเป็นแบบแผนตั้งแต่
ก่อนครั้งกรุงศรีอยุธยา นอกจากนี้ยังแสดงถึงพิธีทางพุทธศาสนา ซึ่งกระทำควบคู่กันไปกับ
พิธีพราหมณ์ เช่น พิธีตรุษ พิธีเข้าพรรษา เป็นต้น

---

¹เรื่องเดียวกัน, หน้า 56.